

Ahol a múlt és jelen összeér

avagy

Domokos Péter és Pjotr Seskin levelezése

Az uráli irodalmak atyja, Domokos Péter néhány éve úgy döntött, hogy páratlanul gazdag könyvtárát eladja a Hanti-Manszijszki Állami Könyvtárnak. A katalogizálás, válogatás, rendezgetés után Profeszor úr engem is meghívott, hogy utoljára, eredeti állapotában lássam és videóra rögzítsem a világon egyedülálló, magán „finnugor könyvtárát”. A roskadozó polcokról, a poros dobozokból előkerült kincsekből néhányat én is kaptam. Többek között egy nagyobb formátumú borítékot, amelyben egy hanti és manysi nyelvű újságot, néhány fényképet, egy füzetkét és három Pjotr Seskintől kapott levelet találtam. Írásom ezek felhasználásán alapul.

A manysi autodidakta fafaragó művész, etnográfus, folklorista, tájkatató Pjotr Jefimovics Seskin (1930–1981) nevét még finnugor körökben is kevesen ismerik.

Aki kezében tartotta már a *Medveéneket*, az láthatta a *Vogul pásztor* című, fából faragott szobrának fotóját – igaz, a hantikról szóló fejezetben (Domokos 1975: 113).

Aki figyelmesen végigolvasta Csepregi Márta *Újdonságok Jugriából* című könyvlistáját, az rábukkanhatott Pjotr Seskin nevére is (Csepregi 2000: 352–372). A rövid ismertetőből kiderül, hogy a több mint 200 manysi díszítőmotívumot tartalmazó albumot a Seskin-hagyatékából válogatta és adta ki Irina Sabalina (Шешкин–Шабалина 2001).

Akinek az is megadatott, hogy kezében tartsa az albumot – mint e sorok írójának –, és elolvasta Sabalina szerzői előszavát, az megtudhatta, hogy a mester négy albumot hagyott maga után az általa gyűjtött manysi díszítőmotívumokból. Ezeket az albumokat a Berjozovói Tájmuzeumban őrzik. A *Мансийские орнаменты* (Manysi díszítő elemek¹) első kiadása 1993-ban jelent meg Szentpétervárott. E kiadásba a Seskin, továbbá az N. E. Filippovics igazgatta Tájmuzeum munkatársai által gyűjtött díszítőelemekből válogattak. A második, bővített és átdolgozott kiadásba Irina Salabina az első három kötetből válogatta be a legértékesebbeket, illetve az észtországi Kaido Kama és L. M. Pakina anyagai is bekerültek (Шешкин–Шабалина 2001: 4). Érdemes végignézni ezt az albumot: az Olvasó a legegyszerűbb motívumoktól kezdve jut el a legbonyolultabbakig, hosszasan gyönyörködhet a manysi és orosz feliratokkal ellátott díszítőelemekben. Néhány példa a gyűjteményből (magyar fordításban): *Fiatal rókakölyök könyöke* (Шешкин–Шабалина 2001: 23/37), *Nyuszifülek* (uo. 30/61), *Fatönk gyökerekkel* (uo. 34/70), *Erdei fenyő* (uo. 35/73), *Fűzfa* (uo. 36/74), *Rezgő nyárfa ága* (uo. 36/75), *Táncoló coboly nyoma* (uo. 40/89), *Nyírfajdkakas farka keresztel* (uo. 45/105), *Felnőtt szarvasbika szarva* (uo. 53/133), *A gyermekek álmát és egészségét őrző madár ábrázolása* (uo. 96/269–271) stb.

1 Az orosz forrásanyagokat, az azokból vett idézeteket mindvégig saját fordításomban közlöm. (N. K.)

Akinek a kezébe került Jeremej Ajpin *Ханты, или Звезда Утренней зари* (A hantik, avagy a Hajnalcsillag) című regénye, szintén találkozhatott Seskin nevével. Ajpin arról ír, hogy „egy eldugott kis Szoszva-parti faluban egy manysi halász, Pjotr Seskin saját vadászásával egy szobrot faragott fából, és megmutatta meglepődött rokonainak: «Lenin Északon».” (Айпин 1999: 272) Ajpin lábjegyzetében pedig ez olvasható: Seskin Pjotr Jefimovics (1930–1981) az első manysi szobrász (uo.)

Aki meg tudta szerezni a *Мифы, сказки, предания манси (вогулов)* (Manysi mítoszok, mesék és mondák) (Мифы 2005) című könyvet, az megnyugodhat: Seskin az őt megillető helyre került. Az előtanulmányban Jevdokija Rombangejeva röviden áttekinti a manysikat kutató hazai és külföldi tudósokat, így Reguly Antal (1819–1858), Hunfalvy Pál (1810–1891), August Ahlqvist (1826–1889), Munkácsi Bernát (1860–1937), Artturi Kannisto (1874–1943) stb. neve mellett szerepelteti Pjotr Seskint, mint folklórszöveggyűjtőt. Azt is megtudjuk Rombangejevától, hogy Seskin több mint 30 grafikáját egy tyumenyi művész, A. Valov vigyázza; szobrait pedig a Hanti–Manysi Nemzetiségi Körzet múzeumaiban, valamint más, oroszországi múzeumokban őrzik (Мифы 2005: 16).

Aki a Vjacseszlav Ogrizko-féle kétkötetes bibliográfiába belelapozott (Огрызко 1999/II: 452–453), az még többet megtudhat Pjotr Seskinről. Ogrizko nemcsak azt hangsúlyozza, hogy tehetséges fagaragó művész; hogy 1958-tól a manysi mesék, mondák, énekek és díszítőelemek lelkes gyűjtője és lejegyzője, de maga is írt két színdarabot manysi nyelven: *Тени того света* (Ama világ árnyai) és *Жизнь одного рыбака* (Egy halász élete). Az alma az ő esetében sem esett messze a fájától, ugyanis édesanyja, Maria Ivanovna is kiemelt érdeklődést és tiszteletet tanúsított a manysi népköltészeti alkotások iránt, illetve maga is „masztyerica” volt. Ez a lombvozszi születésű (1930. június 24. Berjovói járás), iskolázatlan ember tudósok segítségével nélkül, egymaga állította össze a szigvai manysi nyelvjárás lombvozszi kiejtési szótárát. A fentiekén kívül kutatásra várnak a Seskin által gyűjtött és a Berjovói Múzeumban őrzött manysi népi kifejezések, találós kérdések és énekek, továbbá a mester levelezései is. Pontosabban azok a munkák, amelyek megmaradtak. Ugyanis Seskin mindenkiben megbízott, tyumeni kutatóknak és másoknak is önzetlenül kölcsönadta gyűjtéseit, amik aztán sohasem kerültek vissza hozzá. Korai halála (villámcsapás végzett vele) is hozzájárult ahhoz, hogy számos gyűjtése valahol magánarchívumokban lapul, így az állami Seskin-hagyaték ugyancsak hiányos.

Külön szeretnék szólni Seskinnek egyetlen, még életében oroszul megjelent könyvéről, a Juvan Sesztalov átdolgozásában és fordításában olvasható *Эква-пыгрись-рö*. (Эква-пыгрись 1966). A sors játéka és/vagy fintora, hogy Sesztalovnak a *Когда начало меня солнце* (Шесталов 1972; magyarul: Amikor a nap ringatott [Sesztalov 1973]) c. regényében 13 „mítosz-mese-rege” található. Ezek közül a 2., a 3., a 8. és a 9. mesebetét szól Ekva-pigriszről (*Ekva-pigrisz megmenti a szankvaltapot, Az élet vize, Ekva-pigrisz megmenekül a halálból, Ekva-pigrisz híres vadász lesz*). Tehát: a Seskin által gyűjtött, manysiul lejegyzett Эква-пыгрись 1966-ban jelent meg Sesztalov átdolgozásában és fordításában. Ugyanakkor Sesztalov az *Amikor a nap ringatott* c. művét – bevallása szerint – 1967 és 1971 között írta. Az nem derül ki, hogy kitől hallotta, kitől vette át az Ekva-pigrisz-meséket, s van-e valami köziük a Seskin-gyűjtésekhez. Ez persze megszokott jelenség Sesztalovnál: rendszeresen forrásjelölés nélkül építi be műveibe a mitológiai szövegeket (pl. Munkácsi nyomán *A szent tűzőzönt*); a népdalokat, amelyeknek szövegvariánsai magyarul is megjelentek (pl. *Vogul szerelmi dal, Leánykérő* [In:

Képes: 1972: 58–59], *Árva leány sorsa* [In: Bán 1911); a medvénekeket; a krónikák, évkönyvek, különféle tanulmányok, újságcikkek stb. szövegeit.

A későbbi Sesztalov-művekben is találunk meséket, amelyeknek többsége Szornyi-najról és Ekva-pigriszről szól. A *Белая сказка* (Fehér mese) című fejezetben önálló mesecímek nélkül szerepelnek az egyes történetek (Шесталов 1989: 34–55). Megtudhatjuk például, hogy miként taszította le a földre az Égi Birodalomból Numi-Tórem saját feleségét, majd hogyan könyörögte őt vissza; hogyan teremtett Tórem az asszony kezdeményezésére növényeket; hányszor és miért szállt fel Égi Atyjához Ekva-pigrisz, mikor és miért kapta a Mirszusznehum nevet. *Сибирское ускорение* (Szibériai gyorsulás) című könyvében viszont elárulja, hogy anyai nagyapjától, Aszójkától hallotta az Ekva-pigrisz-meséket (Шесталов 1982: 20–29). Ezekből megtudhatjuk, hogyan született Ekva-pigrisz; hogyan övezte körül és állította meg atyjának, Numi-Tóremnek segítségével a forgó földet; hogyan népesítette azt be, ugyancsak az apja segítségével. Az Ekva-pigriszről szóló történetek – mint Aszójka nagyapó meséi – tovább folytatódnak és/vagy ismétlődnek a *Тайна Сорни-Най* (Szornyi-Naj titka) című könyvében is (Шесталов 1987: 180–214): hogyan tanult meg vadászni, halászni az öreganyóval élő árva kisfiú, hogy járt túl a gonosz szellemek eszén és így tovább.

A *Белый журавль* (Fehér Daru) című folyóirat (Sesztalov volt az alapító főszerkesztője) mellékleteként 15 ezer példányban megjelent egy füzetke, a *Сказки манси*. Ebben három mese szól Ekva-pigriszről: *Сказка об Эква-пыгрисе*, *Вторая сказка об Эква-пыгрисе*, *Третья сказка об Эква-пыгрисе* (Сказки манси: 4–17). Azt továbbra sem sikerült kiderítenem, hogy e meséknek van-e valamilyen közük a Seskin által gyűjtött és a Sesztalov által átdolgozott mesékhez.

Most nézzük, hogy mivel gazdagítja a Domokos Pétertől kapott boríték tartalma a Seskinről fent leírtakat!

A hanti és manysi nyelvű újság

Mint említettem, a borítékokban találtam egy egyetlen lapból álló, korabeli újságot ЛЕНИН ПАНТ ХУВАТ névvel. Az újság neve fölött a kommunista időknek megfelelően, ugyancsak nagybetűvel szedett ИСА МУВАТ ПРОЛЕТАРИАТАТ, ПИЛТАСЯТЫ! (Világ proletárjai, egyesüljete!) „ékeskedik”. Az újságnév alatt a КПСС ХАНТЫ-МАНСИЙСКОЙ ОКРУЖКОМ ПА АВТОНОМНОЙ ОКРУГ МИР ДЕПУТАТАТ СОВЕТ ГАЗЕТА (Этл 1 ноябрь 1957 ол вуш эвалт) olvasható; jobb felső sarkában pedig a Суббота 1979 ол 20 ЯНВАРЬ. № 4 (1630) Тынал 1 вух. Az újság fejléce és cikkeinek többsége tehát hanti nyelvű.

Ezen egy lapos újság címdalán elsősorban a politikai (az SZKP XXV. kongresszusával) és a gazdasági élettel (a Szurgut környéki olajbányászattal) kapcsolatos írások olvashatóak; hátoldalán pedig a kulturális élettel kapcsolatosak. Ugyancsak a hátoldalon található a szerkesztő neve (A. Szengepov) és a szerkesztőség címe, telefonszáma. Az újságcikkek írói közül két név fontos számunkra: Az egyik a kazimi hantiul kiválóan beszélő, tankönyvíró, fordító és író Alekszej Szengepov (1932, Juilszk). A másik Anasztaszia Szajnahováé: az ő tollából született a Seskinről szóló, *Тав понатанэ* című, manysi nyelvű újságcikk, amelyet Sipőcz Katalin fordításában, kommentár nélkül idézek (Ленин пант хуват 1979):

„Pjotr Jefimovics Seskin Lokmusz² faluban született. Már kisgyermekként elkezdett különféle fafaragásokat készíteni. Első munkája – egy fából készült szobor – Berjozovóban vett részt egy versenyen 1953-ban.

1963-ban P. E. Seskinnek »A menyasszony evezője« című munkáját Montreálban, Kanadában³ állították ki. Pjotr Jefimovics ma már érdemes művész. Szoszva faluban él a Berjozovói járásban. Gyakran jár a Novoszibirszki Akadémiai Központba oroszról manysi nyelvre fordítani. Idén augusztusban P. J. Seskin Moszkvában járt az »Az apa és a két fiú« c. film forgatásán.”

E rövid írás fölött a mester fényképe, az írás bal oldalán pedig „Az erdei macska és a nyúl” című szobráról készült fotó látható.

Szeretném megjegyezni, hogy az Ogrizko-féle bibliográfiában a fenti újság semmilyen összefüggésben sem szerepel.

A Seskinről szóló füzetke

A Domokos Pétertől kapott borítékokban találtam egy füzetkét is, amelynek címlapján felül ez olvasható: Окружной краеведческий Музей Окружной дом народного творчества. (Körzeti Tájémuzeum, Népi Alkotások Körzeti Háza). Alatta csaknem címlap nagyságú Seskin-fotó látható, amely a mestert munka közben örökítette meg. A címlap fő részén, a fotótól jobbra Пётр Шешкин felirat szerepel címként. A címlap alján: г. Ханты-Мансийск 1970 г. A tartalomjegyzék nélküli füzetke két részből áll. Az első részben Andrej Tarhanov manysi költő előszavát olvashatjuk „*Легенда продолжает жить*” (A legenda tovább él) címmel. Következzék egy rövid idézet a meszeszerű kezdő részből:

„Réges-régen történt ez. Amikor a jövőmondó hollónak még fehér volt a tolla. Egyszer összevitatkozott a madár-legendával: ki tud nagyobb távolságot megtenni. Felszálltak a felhők közelébe, s elindultak. A varjú némán és kitartóan küzdötte le a kilométereket. A madár-legenda repült, csakúgy áradt az énekekkel. Tombolt a vihar, süvített a szél, ömlött a jégeső. A varjú szárnyai elnehezültek. Vetélytársának azonban egyre könnyebben ment: megvidámította lelkét az ének-ár. A varjú megfeketedett az irigységtől, s nagy nehezen leszállt a földre. Madár-legenda pedig napjainkig repült. És megszámlálhatatlan történetei közül elmondott nekünk, északiaknak egyet az ügyes kezű embereknek – egy Lombovozs nevű manysi település lakóinak – gazdagságáról. Hetedhét országon túlról jöttek ide emberek, hogy gyönyörködjenek a termékekben: a különböző díszítőelemekben gazdag, elegáns kerek nyírkéreg kosárkákban, a szarvas- és kutyabőrből készült csinos téli ruhákban és a különféle, pompásan díszített háztartási eszközökben... Igazat mond a legenda. Lombovozsban ma is élnek igazi mesterek, ügyes kezű emberek, és lelkesen alkotnak. Napjainkban messze vidéken ismert a manysi fafaragó mesternek, Pjotr Jefimovics Seskinnek a neve...” (Шешкин 1970: 1–2)

2 Az Ogrizko-féle bibliográfiában (Ogrizko 1999/II: 452), továbbá az interneten (<http://yesnet.ru/CBS/tum/Khudojniki/Sheshkin.html>) Lombovozs szerepel. Lokmusz Lombovozs manysi neve. Ezt Sipőcz Katalin is megerősítette.

3 A Domokos Pétertől kapott 1979-es újságcikket megelőzően elsőként Tarhanov írt arról, hogy Seskinnek két műve szerepelt a montreáli kiállításon: „A menyasszony evezőlapátja” és egy csontból faragott vadászöv. (Seskin 1970: 5)

Tarhanov e meseszerű kezdés után méltatja Seskin életművét. A természet „ringatta álomba édesanyjával együtt a nyírkéreg bölcsőben a kis Pjotrot, feltárta az ifjúnak bölcs és jóságos titkait, dédelgette ágaival, hullámaival, felhőivel. És Pjotr Jefimovics mintegy hálából mindezt fából faragott munkáiban megteremtette a természeti életet: az éneklő süketfajdot, a szarvasokat, a hó alól előbújó rénzuzmót, a sas repülését.” (Шешкин 1970: 2)

A Tarhanov-féle előtanulmányból azt is megtudhatjuk, hogy Seskin nemcsak gyűjtötte az Ekva-pigriszről szóló meséket, de maga is faragott néhány, vele kapcsolatos szobrocskát. Jelesül kettőről tesz említést: az *Эква Пыгрись улетает к богам* (Ekva-pigrisz elrepül az istenekhez) és a *Бой с драконом* (Harc a sárkánnyal) címűről (Шешкин 1970: 3). A füzetke második részében a Seskin-szobrokról készült fotók láthatóak a következő sorrendben és feliratozással: „*Весло невесты*” (A menyasszony evezőlápátja) (fa) 1966; „*К свету*” (A fény felé) (fa), 1966; „*Ловля оленя*” (Szarvasvadászat) (részlet) (fa) 1966; „*Искатели хрусталя*” (Kristálykeresők) (fa) 1967; „*На приёме у врача*” (Vizit az orvosnál) (fa) 1958; „*Геолог*” (Geológus) (fa) 1960; „*Рыбацкий посёлок*” (Halászfalu) (fedőfesték, akvarell, tus) 1969; „*Монтажники*” (Szerelők) (fa) 1962.

A fotók

A 13 fotó tematikailag két csoportba sorolható: az elsőbe az a hét emberalakos fotó tartozik, amelyeken gyermek és felnőtt rokonai, földijei láthatóak manysi népviseletben. Ez azért is fontos, mert Seskin Domokos Péternek írt második levelében arra panaszkodik, hogy „A népek eloroszosítása nagyon gyorsan történik. A fiatalág szinte egyáltalán nem jár népviseletben, csak az idős férfiak és nők hordják a falvakban meg az istenhátamögötti szálláshelyeken.” (Seskin–Domokos 1980: 2) E képek közül kettőt szeretnék kiemelni. Az egyikben Bahtyjarov A. (vagy N.? – olvashatatlannak⁴) Vasziljevics manysi népének látható népviseletben, aki húros hangszeren játszva ül és énekel, mellette pedig egy ismeretlen férfi (feltételezhetően egy folklórgyűjtő) jegyzetel. (A fekete-fehér amatőr felvételen is szépen látható a kisz, vagyis lágyékig érő szőrmezsizma.) A másikon szintén tipikus férfiöltözetben Bahtyjarov látható – csuklyás malicában, vagyis bundában – téli jurtája mellett, nem messze a kenyérsütő kemencétől. A kisz, a malica, a jurta stb. a hagyományos viselet és életmód tartozékai, amelyeknek pusztulásáról Seskin oly fájdalmasan írt Domokos Péternek. Egyébként Seskin a fotó hátlapján Bahtyjarov születésének és halálának évét is feltünteti, ekképpen: született: 1894; megölték: 1980. július 6. (Nota bene! A hantiségához ragaszkodó, azt nyíltan vállaló Vlagyimir Volgyin költőt 1971-ben ölték meg! N. K.)

A második csoportba tartozó hat fényképen Seskin, illetve az általa készített szobrok, használati tárgyak fotói láthatóak. A fényképek hátlapján a rajtuk lévő Seskin-művek manysi és/vagy orosz nyelvű címét, esetenként méretadatait olvashatjuk a mester kézírásával.

Az első fotón Seskin „*Филин пугачь поймал птицу*” (A fülesbagoly megfogta a madarat) című faszobrát tartja a kezében. Az asztalon fafaragó eszközei láthatóak, többek között az a

4 A Domokos Péternek oroszul írt levelek számomra, a nem orosz anyanyelvű számára szinte olvashatatlannak tűntek. A hiteles fordítás érdekében megkértem az orosz anyanyelvű Taraszovics Valentyinát, hogy olvassa fel nekem e három levelet. Bizony ő is többször nekirugaszkodott egy-egy szónak, mondatnak, mire kibetűzte, hogy mi is van odaírva. Az „olvashatatlanság” okairól később még szólok.

vadászkés, amelyről Ajpin is írt. Ugyanez, a Domokos Péternek is elküldött fotó megtalálható a *Мифы, сказки, предания манси* című könyvben (Мифы 2005: 16).

A második és a harmadik fotón a „*Волки напали на оленя*” (A farkasok a szarvasra támadtak) című szobor látható, az egyikén a mesterrel (az asztala mellett ülve tartja kezében a szobrocskát), a másikon a mester nélkül. Ez utóbbinak hátlapján a mű címén kívül a szobor mérete is olvasható: 24x30 cm, továbbá a fa fajtáját is megnevezi: rezgő nyárfa. (Egyébként ez volt kedvenc fája, ebből faragta legtöbb szobrát, mert puha és könnyen formálható.)

A negyedik fotón lévő szobor címe: „*Вой голодного волка*” (Az éhes farkas üvöltése). A hátlapon az alkotás adatai: 18x24 cm, nyárfa.

Az ötödik képen egy ágon ülő madarat ábrázoló szobor látható; manysi címe olvashatatlan. Oroszul mindössze ennyi olvasható: „*Настоящая скульптура*” (Valódi szobor). Adatai: 22x28 cm, rezgő nyárfa.

Az utolsó fotó a Mester által készített két, egyszerű ornamentikájú nyírkéreg dobozkát örökítette meg. (A cirill betűkkel írt manysi címek itt is olvashatatlanok.)

Megjegyzem, hogy aki annak idején megkapta a *Ханты, манси – Кто мы?* (Hantik és manysik – Kik is vagyunk mi?) c. könyvet, az egy újabb Seskin-szoborban gyönyörködhetett. Címe: „*Борьба медведей*” (A medvék harca) (Шесталов 1993: 107). Ugyanennek a szobornak a fotója illusztrációként szerepel Kurikov egyik könyvében is a cím és a szerző megjelölése nélkül (Куриков 2001: 49).

A levelek

A borítékban három levelet találtam. A leveleket írásuk idejének sorrendjében első (1980. május 12.), második (1980. október 27.) és harmadik (1980. december 22.) levél néven emlegetem.

Egy lábjegyzetben korábban már leírtam, hogy a levelek tartalmát az orosz anyanyelvű Taraszovics Valentyina segítségével tudtam megfejteni. A levelek nehezen olvashatóságának, a művész egyéni írástílusán kívül, több oka is lehet. Ezek közül csak egyet emelnék ki, a számomra legörvendetesebbet: az anyanyelvéhez, kultúrájához, életmódjához ragaszkodó manysi Seskin ellent tudott állni a russzifikációnak, s bizonyára félnyelvű maradt. Azaz olyan kétnyelvű ember, aki az egyik nyelvet anyanyelvi szinten birtokolta, de a másikon korlátozott nyelvi jártasságú volt (Kiss 1995: 205). E feltevésemet igazolják a levélben található grammatikai és helyesírási hibák.

A levelek tartalma meglepően őszinte és fájdalmas. Aki a hetvenes-nyolcvanas években bárkivel is levelezett a volt Szovjetunióból, az jól emlékszik arra, hogy e baráti leveleknek szinte csak fatikus funkciójuk volt: közhelyszerű témákkal a kapcsolat fenntartását szolgálták (Adamikné 2004: 20). Seskin levelei kivételek. A tények hiteles közlésével eleget tettek a referenciális funkciónak, ugyanakkor átsütött rajtuk a művész – a levelekben közölt témákhoz fűződő – érzelmi viszonya (féltés, szomorúság, kritika, optimizmus), azaz emotív funkciót is hordoztak. (Ezért is csoda, hogy nem akadtak fenn a KGB ellenőrzésein!)

Az alábbi témákat – tényeket és reményeket ismerjük meg a Domokos Péternek küldött levelekből:

A május elsejei ünnepeket a szomszéd falvakban és szálláshelyeken töltötte a rokonainál (tehát: családi körben, manysik között! N. K.) (Seskin–Domokos 1980: 1).

Sajnálja, hogy nincs publikált anyaga sem manysiul, sem oroszul. Helyben azzal utasították

el, hogy nincs manysi szerkesztő (Seskin–Domokos 1980: 1). „Maholnap ötvenéves leszek, s mindössze egyetlen gyermekkönyvem jelent meg, az *Ekva-pigrisz* Juvan Sesztalov segítségével orosz nyelven. Én nagyon szeretnék manysi nyelvű gyermekkönyvet kiadni, de nincs manysi nyelvű lektor” (Seskin–Domokos 1980: 2). Az igazi ok nyilván nem ez lehetett, hiszen Juvan Sesztalovnak sorra jelentek meg manysi nyelvű könyvei: *Макэм ат (Ханты-Мансийск 1958)*, *Миснэ (Тюмень 1961)*, *Сайкаланэ эрыг (Свердловск 1965)*, *Эпос (Свердловск 1968)*, *Суй (Свердловск 1978)*, *Нюлы эрыг (Свердловск 1984)* (Шесталов 1977:31) és így tovább. Maga Juvan Sesztalov is lehetett volna a szerkesztő, hiszen ő kétnyelvű: kiválóan birtokolja az orosz nyelvet is. Ogrizko is másban látja Seskin agyonhallgatásának okát: „A jónevű északiak nagyon nem akarták, hogy az irodalom világában megjelenjék a konkurencia” (Огрызко 1999: 452).

Ugyanakkor Seskin elújságolja, hogy „1980 végén, esetleg 1980 második felében jelenik meg egy mesekönyvecske a madarokról és a virágokról manysi és észti nyelven. Az észti elvtársak adják ki Tallinnban” (Seskin–Domokos 1980: 1). „Észtországban az Ezer Mese Világa Kiadóban készülnek kiadni egy kötetet az én meséimből manysi és észti nyelven. Előreláthatólag 1981 elején fog megjelenni” (Seskin–Domokos 1980: 2). Ugyanakkor őszintén elpanaszolja azt is, hogy munkáiból igen kevés folklórananyag került a szibériai néprajzi múzeumokba. De reménységgel tölti el, hogy folklórananyagának „egy részét ebben az évben vagy 1981-ben megvásárolja az Észti Történelmi Múzeum és az Észti Irodalmi Múzeum” (Seskin–Domokos 1980: 1). A múltbeli észti kapcsolatok erősségét bizonyítja az is, hogy Шешкин–Шабалина könyvének második, bővített és átdolgozott kiadásába az észtiországi Kaido Kama és L. M. Pakina anyagai is bekerültek (I. korábban).

„Igen kiterjedt kapcsolatom van az észti tudósokkal. Sok barátom lakik és dolgozik az Észti Szovjet Szocialista Köztársaságban, csakúgy, mint Novoszibirszkben, az Írószövetségben és a Szovjet Tudományos Akadémián. Nemrégem jöttem haza Novoszibirszkéből. Minden évben meghívják a tudósok, hogy legyek velük, és dolgozzak együtt a Tudományos Akadémiával.” Hogy a nyolcosztályt végzett Seskin társaságát az akadémiai tudósok is keresték, mi több, olyan partnernek tekintették, akitől sokat lehetett tanulni, az a tény is bizonyítja, hogy Jevdokija Rombangyjeva a *Мифы, сказки, предания манси (вогулов)* előtanulmányában Seskint a hazai és nemzetközi tudósok nevével együtt emlegeti (I. korábban).

„Nekem valóban hatalmas folklórananyag van a birtokomban. Történelmi jelentőségű. Egész életemet ennek a munkának szenteltem. A tudósok, akik nálam jártak, mind azt mondják, hogy ezen anyag feldolgozása több generációnak ad majd munkát” (Seskin–Domokos 1980: 1).

„Jelenleg mintegy tízezer manysi él a Hanti–Manysi Autonóm Körzetben. Közülük kb. kétezren beszélnek anyanyelvüket, ezren csak félig tudnak manysiul. Hétezren pedig egyáltalán nem” (Seskin–Domokos 1980: 2). A 2002-es népszámlálási adatok szerint 11 432 a manysik lélekszáma, ebből 2746-an beszélnek anyanyelvüket (Pusztay 2006 93). „Az iskolákban csak nyolcadik osztályban tanítják a manysi nyelvet” (Seskin–Domokos 1980: 2).

„Az utóbbi három hónapban nem voltam otthon, földijeim között gyűjtöttem... Hosszú utakat teszek a hantiknál, a manysiknál és a szomszéd – főleg finnugor – népeknél. Sokuk nyelvét beszélem is. Most az észti és a magyar nyelvet tanulmányozom” (Seskin–Domokos 1980: 2).

1980-ban ünnepelték Hanti-Manszijszk fennállásának 50. évfordulóját. Az ünnepség alkalmából neki is volt kiállítása, erre készült, ezért nem tudott elmenni vadászni és halászni. Elégedetlen volt az ünneppel, a 30. és 40. évfordulás megemlékezések jobban tetszettek neki (Seskin–Domokos 1980: 3).

„Egészségem nem a legjobb...” (uo.)

„Az idő igen szeszélyes. Hol hideg van, hol meg meleg. A vadászoknak ez nem jó.” (uo.)

„Boldog új évet kívánok 1981-re!”

Vélhetően ez volt Seskin Domokos Péternek írott, utolsó levele. Hogy észtországi reményei valóra váltak-e, nem tudom. Csak azt, hogy ennek az öntudatos manysi őstehetségnek a halálával szegényebb lett a világ.

Felhasznált irodalom

ADAMIKNÉ 2004: A. Jászó Anna (főszerk.): A magyar nyelv könyve. Trezor Kiadó. Budapest.

BÁN 1911: Bán Aladár: Egyetemes irodalomtörténet IV.

CSEPREGI 2000: Csepregi Márta: Újdonságok Jugriából. (rec.) Nyelvtudományi Közlemények 97, 352–372.

DOMOKOS 1975: Domokos Péter: Medveének. A keleti finnugor népek irodalmának kistükre. Európa Kiadó. Budapest.

KÉPES 1972: Képes Géza: Napfél és Éjfél. Magyar Helikon.

KISS 1995: Kiss Jenő: Társadalom és nyelvhasználat. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.

PUSZTAY 2006: Pusztay János: Nyelvével hal a nemzet. Teleki László Alapítvány. Budapest

SESKIN–DOMOKOS 1980: Pjotr Seskin és Domokos Péter levelezése. Kézirat. Budapest.

SESZTALOV 1973: Amikor a nap ringatott. Magvető Kiadó. Budapest.

КУРИКОВ 2001: Куриков, Владимир: Югра – энергетическое сердце России. Санкт-Петербург.

Ленин пант хуват 1979: Ленин пант хуват. № 4. Ханты-Мансийск.

Мифы 2005: Мифы, сказки, предания манси (вогулов). Сост. Е. И. Ромбандеева. Памятники фольклора народов Сибири и Дальнего Востока. Том 26. Москва–Новосибирск.

ОГРЫЗКО 1999: Огрызко, Вячеслав: Писатели и литераторы малочисленных народов Севера и дальнего Востока. Москва. II/452.

Сказки манси. Издатель: «Белый журавль». (évszám és helység megjelölése nélkül)

ШЕСТАЛОВ 1972: Шесталов, Юван Николаевич: Когда качало меня солнце.

ШЕСТАЛОВ 1982: Шесталов, Юван Николаевич: Сибирское ускорение. Ленинград.

ШЕСТАЛОВ 1987: Шесталов Юван Николаевич. Библиографический указатель. Ханты-Мансийск.

ШЕСТАЛОВ 1989: Шесталов, Юван Николаевич: Огонь исцеления. Ленинград.

ШЕСТАЛОВ 1993: Шесталов, Юван Николаевич: Кто мы? Ханты-Мансийск.

ШЕШКИН 1966: Шешкин, Пётр Ефимович Эква-пыгрись. Мансийская сказка. Свердловск

ШЕШКИН 1970: Шешкин, Пётр Ефимович. Окружной краеведческий музей окружной дом народного творчества. Ханты-Мансийск.

ШЕШКИН–ШАБАЛИНА 2001: Шешкин, Пётр Ефимович – Шабалина, И. Д.: Мансийские орнаменты. Санкт-Петербург.

Эква-пыгрись 1966: Эква-пыгрись. Мансийская сказка. Лит. обработка и перевод Ю. Шесталова. Свердловск.